

Joint EU/CoE Project
Strategic Development of Higher Education and Qualification Standards

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za razdoblje 2016. - 2026.

srpanj 2015.

KAZALO

1. UVOD	4
2. PRIORITETI ZA RAZVOJ VISOKOG OBRAZOVANJA U BIH.....	5
P1. DOBRO UPRAVLJANJE I MENADŽMENT	5
P1.1. Okviri politika (strateški i zakonodavni okviri)	5
P1.2. Dobro upravljanje i zakonodavstvo	6
P1.3. Osiguranje kvalitete	6
P1.4. Znanstvenoistraživački rad	7
P2. RESURSI.....	7
P3. POVEZANOST TRŽIŠTA RADA I VISOKOG OBRAZOVANJA	8
P4. STANDARDI KVALIFIKACIJA	8
P5. STUDENTSKO ISKUSTVO	9
P6. INTERNACIONALIZACIJA	10
P7. STATISTIKA	10
3. TABELARNI PRIKAZ SVIH PRIORITETA.....	11

Pregled kratica

BiH	Bosna i Hercegovina
CoE	Vijeće Europe
ECTS	Europski sustav prijenosa bodova
EHEA	Europski prostor visokog obrazovanja
ESG	Europski standardi i smjernice za osiguranje kvalitete
EU	Europska unija
EUROSTAT	Europski statistički ured
EUROSTUDENT	Istraživanje o kvaliteti studentskog života koje se provodi u 27 europskih zemalja
EURYDICE	Europska mreža podataka o odgojno-obrazovnim sustavima
HEA	Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete BiH
HERE	Ekspert za reformu visokog obrazovanja
Obzor 2020	Okvirni program EU za istraživanja i inovacije
IPA	Instrument za predpristupnu pomoć
JP	Zajednički projekat
Povjerenstvo za KO BiH	Povjerenstvo za izradu kvalifikacijskog okvira
QA	Osiguranje kvalitete
SEE 2020	„Strategija 2020 Jugoistočne Europe“ - Radna mjesta i prosperitet u europskoj perspektivi.
VŠU	Visokoškolska ustanova

1. UVOD

U razdoblju 2013.-2015. godine u Bosni i Hercegovini je trajao Zajednički projekt Europske unije i Vijeća Europe pod nazivom "Strateški razvoj visokog obrazovanja i standarda kvalifikacija" (financiran iz IPA fondova). Jedan od njegovih temeljnih ciljeva je bio izrada prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH nakon 2015. godine, odnosno godine u kojoj ističu "Strateški pravci razvoja obrazovanja u BiH sa planom implementacije 2008.-2015." ("Službeni glasnik BiH" broj 63/08), a koji su projicirali potpuno pristupanje BiH Europskom prostoru visokog obrazovanja.

Dobro upravljanje i menadžment se ogledaju u stimulativnom i efektivnom okviru politika, strategija i zakonodavstva, kao i u unapređenju mehanizma osiguranja kvalitete visokog obrazovanja i njegove sastavne istraživačke komponente.

Resursi, kao pretpostavka rada i razvoja visokog obrazovanja, su bili ciljana ili obuhvaćena tema mnogih do sada urađenih reformskih projekata, sa zajedničkim ishodom analiza – visoko obrazovanje u BiH se neadekvatno financira i nisko je na listi prioriteta.

Standardi kvalifikacija proizilaze iz obveze izrade kvalifikacijskog okvira BiH, usuglašenog sa Europskim, kako bi domaće kvalifikacije bile priznate u svim zemljama koje su pristupile Bolonjskom procesu (a to nisu samo države-članice EU), a strane kvalifikacije bile priznate u BiH.

Postojeća statistika visokog obrazovanja u BiH ne može odgovoriti zahtjevima Europskih statističkih agencija.

Neupitno je da visoko obrazovanje ima potencijala da značajno doprinese napretku BiH, unapređenju ekonomskog razvoja, demokratske kulture i opće kvalitete života.

Svesrdnim angažmanom Savjetodavne skupine projekta (sastavljene od predstavnika svih javnih i nekoliko privatnih sveučilišta) te su preporuke pretočena u Prioritete za razvoj visokog obrazovanja u BiH za razdoblje 2016.-2026. Prioriteti su grupisani u sedam ključnih područja, imaju svoje nositelje i sudionike u aktivnostima, kao i vremensko razdoblje implementacije. Ovaj dokument predstavlja najpotpuniji pregled aktivnosti koje bi se trebale provesti da bi se osnažio razvoj visokog obrazovanja u BiH.

Društvo u cjelini ima interes za uspješan razvoj ovog sektora. Stoga Savjetodavna skupina projekta ukazuje na odgovornost svih da poduzmu aktivnosti na rješavanju problema sa kojima se suočava visoko obrazovanje u BiH. To podrazumijeva veću i kvalitetniju suradnju i zajednički rad brojnih aktera visokog obrazovanja, kojim bi se etablirala zajednička vizija razvoja ovog sektora u BiH i napretka BiH u integraciji u Europski prostor visokog obrazovanja.

2. PRIORITETI ZA RAZVOJ VISOKOG OBRAZOVANJA U BIH

- P1 Dobro upravljanje i menadžment
- P2 Resursi
- P3 Povezanost tržišta rada i visokog obrazovanja
- P4 Standardi kvalifikacija
- P5 Studentsko iskustvo
- P6 Internacionalizacija
- P7 Statistika

P1. DOBRO UPRAVLJANJE I MENADŽMENT

P1.1. Okviri politika (strateški i zakonodavni okviri)

1. Kroz aktivan i kreativan dijalog utvrditi i usuglasiti prioriteta područja te isplanirati potrebne aktivnosti, njihov redosljed i aktere (uključujući akademsku zajednicu i studente, i osigurati odgovarajuće konzultacije sa socijalnim partnerima, poslodavcima i širom javnosti) koji se moraju uključiti u visoko obrazovanje kroz zajedničku aktivnost.
2. Jasno opisati realne ciljeve i odrediti potrebne resurse za njihovu implementaciju i jasno definirati ciljeve koje VŠU trebaju realizirati i indikatore postignuća i aktere za narednih 10 godina.
3. a) Uvesti i unaprijediti istraživanje obrazovanja za praćenje sektora kako bi se donošenje politika i strateško planiranje na institucionalnoj i sektorskoj razini vršilo na temelju informacija i dokaza;
b) U razvojne strategije visokog obrazovanja u BiH ugraditi ciljeve politike EHEA (npr. internacionalizacija, učešće studenata i studentsko iskustvo) i uključiti informacije o potrebama na tržištu rada;
c) Uspostaviti informacijske sustave za praćenje provedbe i utjecaja politika, zakona, ishoda i studija o visokom obrazovanju u BiH i najboljih praksi u ovom području, tamo gdje isti nisu uspostavljeni¹; Uspostaviti registre eksperata za razna reformska područja visokog obrazovanja unutar BiH, tamo gdje isti nisu uspostavljeni.
4. Unaprijediti i uspostaviti jasne veze između politika i ciljeva visokog obrazovanja na svim razinama vlasti u BiH, nadležnih tijela i institucija međusobno i sa ciljevima Bolonjskog procesa. Poboljšati i unaprijediti povjerenje između VŠU i ministarstava (obrazovanja, financija i drugih ministarstava).
5. a) Uspostaviti ravnotežu između autonomije i kapaciteta VŠU da upravljaju i planiraju svoje aktivnosti i njihove odgovornosti za učinkovito korištenje javnih sredstava i ostvarivanja strateških ciljeva²;

¹Preliminarne studije za analizu visokog obrazovanja u BiH 2013; EU IPA Projekt: „Potpora reformi visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini“;

²EU IPA projekt „Reforma financiranja visokog obrazovanja u BiH“

b) Unaprijediti upravljanje i odgovornost za učinkovito korištenje sredstava, planiranje i kontrolu na razini VŠU, povezujući planove VŠU sa strategijama na višoj razini³.

6. Uspostaviti koordinaciju za praćenje Bolonjskog procesa u BiH kako bi se unaprijedila svijest, razumijevanje među akterima, redovito ocjenjivao napredak, osigurala razmjena iskustava, primjeri dobre prakse i ekspertize, podržala izgradnja kapaciteta i omogućilo ključnim akterima surađivati kako bi se osiguralo aktivno učešće BiH u EHEA.

P1.2. Dobro upravljanje i zakonodavstvo

1. Osigurati da se razvoj visokog obrazovanja odvija na transparentan, kooperativan i kreativan način na svim razinama; unaprijediti širenje informacija o visokom obrazovanju putem medija.
2. Pojačati aktivnosti u području visokog obrazovanja na organizaciji i održavanju konferencija, radionica, seminara i drugih oblika razmjene dobrih iskustava i praksi svih ključnih aktera u visokom obrazovanju.
3. Implementirati članak 43. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u BiH koji se odnosi na Rektorsku konferenciju BiH.
4. Nastaviti istraživanje utjecaja postojeće pravne regulative (pravnih propisa) na provedbu strategija, politika, izvješća i zakona o visokom obrazovanju u BiH, koje provode visokoškolske ustanove u BiH i nadležna tijela na svim razinama, ishodi kojeg istraživanja će dati smjernice o tomu kako na najbolji način unaprijediti / modernizirati buduće studije i strategije; te učiniti javno dostupnim strateške dokumente VŠU i nadležnih obrazovnih vlasti.

P1.3. Osiguranje kvalitete

1. Unaprijediti mehanizme i dosljedno provesti principe i standarde osiguranja kvalitete na svim VŠU.
2. Uspostaviti preduvjete i provesti učinkovit, transparentan i pristupačan proces akreditiranja za studijske programe visokog obrazovanja utemeljen na realnoj procjeni troškova i koristi.
3. Ocijeniti utjecaj prvog kruga institucionalne akreditacije VŠU u BiH na kvalitetu, relevantnost i učinkovitost. Osigurati analize u području visokog obrazovanja koje će izrađivati HEA i nadležne obrazovne vlasti na temelju stečenih iskustava o procesu akreditacije kako bi se strateški pristupi zasnivali na relevantnim informacijama.
4. Analizirati važeće zakonodavstvo sa aspekta usuglašenosti odredbi o postupku akreditacije sa zahtjevima Europskih standarda i smjernica za osiguranje kvalitete u Europskom prostoru visokog obrazovanja (ESG).
5. Preporučiti obrazovnim vlastima razmatranje opcije uvođenja obvezne periodične akreditacije, pojasniti posljedice nedodjeljivanja akreditacije.

³ EU IPA Projekat: „Potpora reformi visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini“

P1.4. Znanstvenoistraživački rad

1. Usaglasiti sektorska prioritetna područja za razvoj znanstvenoistraživačkog rada na VŠU sa naznakom preferencije prioriternih istraživačkih područja koja će se financirati, te uspostaviti institucionalne planove razvoja u tom pogledu.
2. Donijeti zakone o znanstvenoistraživačkom radu tamo gdje ih nema.
3. Povećati investicije za znanstvenoistraživački rad⁴; dodijeliti posebne stavke proračuna za potporu znanstvenoistraživačkom radu na svim javnim VŠU, npr. financiranje za publikacije, pristup elektronskim časopisima, kofinanciranje međunarodne suradnje i umrežavanja, inovacija istraživačkog rada vezanih za Obzor 2020, nabavke ICT opreme i novih laboratorija na svim javnim VŠU.
4. Uspostaviti adekvatne programe za usavršavanje akademskog osoblja na institucionalnoj razini⁵, razmotriti provođenje stručnog usavršavanja osoblja na razini sektora, te osigurati potrebne resurse za to.
5. Sukladno Strategiji mobilnosti EHEA 2020 „Mobilnost za bolje učenje“ izraditi dokumente o mobilnosti.
6. Osigurati mogućnosti stjecanja doktorskih zvanja i kroz znanstvenoistraživački rad, transfer znanja gospodarstvu i praksi, a ne samo putem pohađanja nastave na III ciklusu studija; unaprijediti suradnju između VŠU i industrije u istraživanju.

P2. RESURSI

1. Uvesti sustave financiranja visokog obrazovanja utemeljene na: uspješnosti u postizanju ciljeva; socijalnoj dimenziji visokog obrazovanja; potrebi povećanja financijske autonomije VŠU; zagaraniranosti osnovnih troškova rada, adekvatnosti i blagovremenosti u plaćanju osoblja; osiguranosti dovoljnih i pouzdanih javnih sredstava bez nadomještanja dopunskim sredstvima koje ostvare VŠU; strategijama razvoja ljudskih resursa na svim VŠU, uključujući i učenje stranih jezika; dogovorenim prioritetima za financiranje visokog obrazovanja prema strateškim ciljevima; poticajima VŠU za uspostavljanje partnerstva i stimulaciju donacija; identifikaciji razloga odustajanja od studija i dugih razdoblja za završetak studija, te praćenju zapošljavanja svršenih studenata.
2. Uvesti ili povećati udio javnog proračuna koji se izdvaja za visoko obrazovanje; dugoročno projicirati ciljani procenat BDP-a za visoko obrazovanje putem kombinacije javnih sredstava i privatnih doprinosa; razmotriti uvođenje zajedničkih principa za raspodjelu proračunskih sredstava koji koriste integrirana sveučilišta u Europi⁶.
3. Odrediti potrebne aktivnosti i vremenski okvir za postizanje reforme financiranja visokog obrazovanja u BiH u tri faze (analiza prikupljenih podataka, odluka o metodologiji financiranja, implementacija sa definiranim odgovornostima i vremenskim okvirom); putem koordinacije odrediti kako novi sustav provesti u praksi.

⁴EU IPA Projekt: „Potpora reformi visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini“

⁵Npr. Intenzivno stručno usavršavanje osoblja će biti potrebno za pisanje ishoda učenja na institucionalnoj razini za svo akademsko osoblje i za osoblje zaduženo za osiguranje kvalitete

⁶EU IPA projekt „Reforma financiranja visokog obrazovanja u BiH“

4. Odrediti prioritete za financiranje visokog obrazovanja u BiH prema strateškim ciljevima; uspostaviti fondove za razvoj visokog obrazovanja u BiH od strane nadležnih obrazovnih vlasti sa osnovnim ciljem da podrže dogovorene prioritete za razvoj visokog obrazovanja.
5. Uvesti kompatibilne informacijske sustave od strane nadležnih obrazovnih vlasti u entitetima, kantonima, Brčko distriktu BiH i VŠU koji će služiti internom upravljanju visokoškolskim ustanovama, statistici na razini područja, i za potrebe pružanja informacija EUROSTAT-u i EUROSTUDENT-u, itd.
6. Uspostaviti redovit dijalog VŠU i vlasti na temu reforme financiranja visokog obrazovanja pri čemu bi ministarstva obrazovanja trebala imati aktivniju ulogu u smislu zagovaranja kod financijskih vlasti.
7. Unaprijediti kapacitete za liderstvo, upravljanje i administraciju na razini nadležnih obrazovnih vlasti i osigurati više kontinuiteta u pogledu osoblja.

P3. POVEZANOST TRŽIŠTA RADA I VISOKOG OBRAZOVANJA

1. Modernizirati postojeće i povećati broj studijskih programa za kvalifikacije koje se traže na tržištu rada; izraditi savjete o karijeri i javno promovirati informacije kao stimulans na upis za tražene kvalifikacije; osigurati stipendije za deficitarne studijske programe; ograničiti broj studenata na programima gdje je došlo do hiperprodukcije kadra; jasno definirati ciljeve koje VŠU trebaju realizirati u odnosu na tržište rada, kao i indikatore postignuća; harmonizirati nova zvanja kako bi se mogla bez problema koristiti na cijelom teritoriju BiH.
2. Uspostaviti konzultativne konzorcije na svim VŠU (poslodavci, zavodi za zapošljavanje, gospodarske komore, dr.) kako bi koordinirali svoje strateške ciljeve.
3. Istraživačkom radu i inovacijama na VŠU dati visok prioritet - što treba biti podržano od vlada - te fokusirati inovacije na prioritetna područja (nove industrije, Obzor 2020, itd); značajno povećati razinu prakse i primjene naučenog, posebice u programima vezanim uz struke i industriju, koristeći pri tomu i iskustva stručnjaka iz gospodarstva kao predavača; izgraditi programe cijeloživotnog učenja na svim VŠU koji uključuju i stručno usavršavanje.
4. Unaprijediti zakonodavstvo i praksu u području priznavanja visokoškolskih kvalifikacija u svrhu zapošljavanja; inicirati rješavanje problema zlouporabe neplaćenog privremenog rada, mita i korupcije pri zapošljavanju; inicirati i izraditi propise za jednake mogućnosti pri zapošljavanju.
5. U javnim proračunima predvidjeti stavke za financiranje svršenih studenata – poduzetnika; izraditi programe za stjecanje iskustva u inozemstvu za svršene studente u području rasta i inovacija uz uvjet da se vrate i primijene svoja znanja u BiH.

P4. STANDARDI KVALIFIKACIJA

1. Implementirati Akcijski plan za izradu i provedbu Kvalifikacijskog okvira u BiH za razdoblje 2014-2020; koristiti Priručnik za dalji razvoj i uporabu standarda kvalifikacija i zanimanja u BiH⁷, Vodič o stjecanju i korištenju akademskih i znanstvenih zvanja u BiH, Vodič dobre prakse za izradu nastavnih planova i programa; uvesti praksu kontinuiranog stručnog usavršavanja akademskog i administrativnog osoblja na VŠU.

⁷Zajednički projekat EU i VE „Strateški razvoj visokog obrazovanja i standarda kvalifikacija“ (2013-2015)

2. Predvidjeti posebnu proračunsku stavku za inovacije nastavnih planova i programa na javnim VŠU; uspostaviti mehanizme za konzultacije sa studentima i subjektima poslovnog okruženja o izradi programa i pratiti realizaciju promjena; osigurati potporu nadležnih obrazovnih vlasti i Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvalitete BiH i Agencije za akreditaciju visokoškolskih ustanova RS u primjeni kriterija i standarda za izradu i odobravanje studijskih programa i njihovo mjesto u procesu internog osiguranja kvalitete;
3. a) Osigurati da svaki studijski program bude osmišljen sa dva izlaza⁸ – za tržište i za nastavak obrazovanja;
b) Identificirati srednjoročne i dugoročne učinke primjene revidiranih nastavnih planova i programa za akademske strukture, resurse, proces osiguranja kvalitete i dugoročnu infrastrukturu.
4. Unaprijediti zakonodavstvo i praksu u području priznavanja kvalifikacija u svrhu zapošljavanja ili nastavka školovanja.
5. Uspostaviti standarde kvalifikacija sukladno Osnovama kvalifikacijskog okvira u BiH i Akcijskom planom za izradu i provedbu Kvalifikacijskog okvira u BiH za razdoblje 2014 - 2020.

P5. STUDENTSKO ISKUSTVO

1. Postaviti ciljeve o jednakosti pristupa visokom obrazovanju pripadnika ciljnih skupina⁹; dodijeliti posebnu stavku proračuna za VŠU sa ciljem osiguravanja stipendija za njih (npr. prilagođeni nastavni plan i program za ove skupine).
2. Povećati obuhvat visokim obrazovanjem¹⁰; uvesti i/ili povećati sufinansiranje troškova studija na II i III ciklusu; uspostaviti odgovarajući omjer broja studenata i profesora; osigurati kvalificiranost i redovito izvršavanje obveza akademskog i drugog osoblja; uvesti moderne načine podučavanja usmjerene na studenta i unaprijediti kvalitetu nastave i mjeriti zadovoljstvo studenata; uspostaviti transparentne žalbene procedure; konstruktivno odgovarati na nezadovoljstvo studenata; ugraditi poduzetničke vještine u nastavne planove i programe; unaprijediti učinkovitost ishoda VŠU, uključujući dužinu studiranja i zapošljivost svršenih studenata; uspostaviti središnju evidenciju na VŠU i kod nadležnih obrazovnih vlasti stope ispisa, prelaska u druge institucije i dužine studiranja.
3. U proračunima dodijeliti stavku za financiranje sportskih i drugih aktivnosti studenata i za uspostavljanje programa za potporu studentima u svim aspektima studentskog života; izraditi program društvenog angažmana u zajednici koji nosi ECTS bodove; razmotriti organizaciju smještaja pod okriljem VŠU; smanjiti troškove za studente i uvesti sustav grantova i/ili kredita, vaučera.
4. Analizirati rad studentskih organizacija (posebnu pozornost obratiti na neovisnost u radu i trajanje mandata rukovodstva studentskih organizacija); osigurati stavku u proračunu VŠU za rad studentskih organizacija; unaprijediti suradnju studentskih organizacija u BiH, razmotriti mogućnost osnivanja studentske asocijacije na razini FBiH; izraditi kampanju

⁸Izlaz predstavlja mogućnosti za daljnji nastavak karijere nakon završetka studija

⁹Ciljna skupina su studenti sa invaliditetom, studenti iz obitelji s niskim primanjima, studenti iz udaljenih ruralnih područja, studenti stariji od 25 godina, te drugi studenti kojima je otežan pristup visokom obrazovanju

¹⁰Ovo je obveza BiH prema strategiji SEE 2020 koja se zasniva na strategiji EU 2020.

nulte tolerancije i procedure u slučaju zastrašivanja i korupcije u visokom obrazovanju; pozvati Europsku studentsku uniju da provede studiju izvodljivosti o suradnji sa studentskim organizacijama u BiH.

P6. INTERNACIONALIZACIJA

1. Dodijeliti stavku proračuna za potporu internacionalizaciji na VŠU; dodijeliti stavke proračuna namijenjene međunarodnom umrežavanju, posebice istraživačkom (međunarodne konferencije, seminari, gostujući profesori i dr), kao i prijavljivanje na međunarodne projekte (održavanje veza sa partnerima, početno financiranje, itd).
2. Unaprijediti regionalnu i prekograničnu suradnju putem zajedničkih prijava i učešća na projektima; aktivno podržavati međunarodnu mobilnost osoblja VŠU i to dovesti u vezu sa napredovanjem u karijeri; podržati izradu studijskih programa na stranim jezicima; podržavati međunarodnu mobilnost studenata; stvarati uvjete za smještajne i druge infrastrukturne kapacitete za međunarodnu razmjenu; osigurati obuku iz stranih jezika osoblju na VŠU, te omogućiti učenje zvaničnih jezika u BiH gostujućem osoblju; kadrovski i finansijski osnažiti kapacitete službi za međunarodnu suradnju na VŠU; stvoriti zakonske i druge uvjete za razvoj programa za stjecanje zajedničkih diploma (joint degree); izraditi programe i (su)financirati stjecanje iskustva u inozemstvu za svršene studente u području rasta i inovacija, uz uvjet da se vrate i primijene svoja znanja u BiH.
3. Putem programa obuke osigurati da svi akteri u visokom obrazovanju razumiju razvoj Bolonjskog procesa i ispravno ga provode, posebice u pogledu pedagogije, kvalitete i akreditacije; promijeniti fokus internacionalizacije – mobilnost mora biti dvosmjerna; stvoriti povoljan normativni ambijent za priznavanje razdoblja mobilnosti svih vrsta na VŠU u inozemstvu; uz diplomu obvezno izdavati i dodatak diplomu na svim VŠU bez posebne naknade; uspostaviti udruge svršenih studenata (alumni) na svim VŠU.

P7. STATISTIKA

1. Unaprijediti prikupljanje, dostupnost i kvalitetu podataka relevantnih za ciljeve politika visokog obrazovanja.
2. Razviti i uspostaviti statističke sustave kod nadležnih obrazovnih vlasti u entitetima i kantonima i Brčko distriktu BiH, te na VŠU koji mogu odgovoriti međunarodnim zahtjevima (EUROSTAT-a, EUROSTUDENT-a, EURYDICE, i dr).

3. Tabela prikaz svih prioriteta

RAZDOBLJE IMPLEMENTACIJE: 2016 – 2026

		Prioritet	SUDIONICI U IMPLEMENTACIJI PRIORITETA	VREMENSKO RAZDOBLJE
P1.	P1.1.	Okviri politika (strateški i zakonodavni okviri)		
DOBRO UPRAVLJANJE I MENADŽMENT	P1.1.1.	Kroz aktivan i kreativan dijalog utvrditi i usuglasiti prioritetna područja te isplanirati potrebne aktivnosti, njihov redosljed i aktere (uključujući akademsku zajednicu i studente, i osigurati odgovarajuće konzultacije sa socijalnim partnerima, poslodavcima i širom javnosti) koji se moraju uključiti u visoko obrazovanje kroz zajedničku aktivnost.	Nadležne obrazovne vlasti, ministarstva znanosti, rektorske konferencije, sve visokoškolske ustanove, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, ministarstva rada i zapošljavanja, lokalne vlasti, ministarstva financija, šira javnost, zajedničkim djelovanjem.	2016. – 2026.
	P1.1.2.	Jasno opisati realne ciljeve i odrediti potrebne resurse za njihovu implementaciju i jasno definirati ciljeve koje VŠU trebaju realizirati i indikatore postignuća i aktere za narednih 10 godina.	Nadležne obrazovne vlasti, sve visokoškolske ustanove, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, studentske organizacije i unije.	2016. – 2026.
	P1.1.3.	a)Uvesti i unaprijediti istraživanje obrazovanja za praćenje sektora kako bi se donošenje politika i strateško planiranje na institucionalnoj i sektorskoj razini vršilo na temelju informacija i dokaza.	Nadležne obrazovne vlasti, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, agencija i zavodi za statistiku, visokoškolske ustanove, i svi drugi akteri u području visokog obrazovanja u skladu sa temom istraživanja, studentske organizacije i unije.	2016. – 2026.

		b)U razvojne strategije visokog obrazovanja u BiH ugraditi ciljeve politike EHEA (npr. internacionalizacija, sudjelovanje studenata i studentsko iskustvo) i uključiti informacije o potrebama na tržištu rada.	Nadležne obrazovne vlasti, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, agencije i zavodi za statistiku, visokoškolske ustanove, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije.	2016. – 2026.
		c)Uspostaviti informacijske sustave za praćenje provedbe i utjecaja politika, zakona, ishoda i studija o visokom obrazovanju u BiH i najboljih praksi u ovom području, tamo gdje isti nisu uspostavljeni; Uspostaviti registre eksperata za razna reformska područja visokog obrazovanja unutar BiH, tamo gdje nisu uspostavljeni.	Nadležne obrazovne vlasti, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, agencije i zavodi za statistiku, studentske organizacije i unije.	2016. – 2026.
P1.1.4.	Unaprijediti i uspostaviti jasne veze između politika i ciljeva visokog obrazovanja, nadležnih tijela i institucija međusobno i sa ciljevima Bolonjskog procesa. Poboljšati i unaprijediti povjerenje između VŠU i ministarstava (obrazovanja, financija i drugih ministarstava).	Nadležne obrazovne vlasti, visokoškolske ustanove, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, ministarstva financija i druga nadležna ministarstva, studentske organizacije i unije.	2016. – 2026.	
P1.1.5.	a)Uspostaviti ravnotežu između autonomije i kapaciteta VŠU da upravljaju i planiraju svoje aktivnosti i njihove odgovornosti za efikasno korištenje financijskih sredstava i ostvarivanja strateških ciljeva;	Nadležne obrazovne vlasti, visokoškolske ustanove, ministarstva financija, studentske organizacije i unije.	2016. – 2026.	

		b)Unaprijediti upravljanje i odgovornost za učinkovito korištenje sredstava, planiranje i kontrolu na razini VŠU, povezujući planove VŠU sa strategijama na višoj razini.	Visokoškolske ustanove, nadležna ministarstva i studentske unije i organizacije.	2016. – 2026.
	P1.1.6.	Uspostaviti koordinaciju za praćenje Bolonjskog procesa u BiH kako bi se unaprijedila svijest, razumijevanje među akterima, redovito ocjenjivao napredak, osigurala razmjena iskustava, primjeri dobre prakse i ekspertize, podržala izgradnja kapaciteta i omogućilo ključnim akterima da surađuju kako bi se osiguralo aktivno učešće BiH u EHEA.	Nadležne obrazovne vlasti, visokoškolske ustanove, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH.	2016. – 2026.
P1.	P1.2.	Dobro upravljanje i zakonodavstvo		
DOBRO UPRAVLJANJE I MENADŽMENT	P1.2.1.	Osigurati da se razvoj visokog obrazovanja odvija na transparentan, kooperativan i kreativan način na svim razinama; unaprijediti širenje informacija o visokom obrazovanju putem medija.	Nadležne obrazovne vlasti, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, visokoškolske ustanove, studentske organizacije i unije i mediji, rektorske konferencije u BiH.	2016. – 2026.
	P1.2.2.	Pojačati aktivnosti u području visokog obrazovanja na organizaciji i održavanju konferencija, radionica, seminara i drugih oblika razmjene dobrih iskustava i praksi svih ključnih aktera u visokom obrazovanju.	Nadležne obrazovne vlasti, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, visokoškolske ustanove, studentske organizacije i unije, rektorske konferencije u BiH.	2016. – 2026.
	P1.2.3.	Implementirati članak 43. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u BiH koji se odnosi na Rektorsku konferenciju BiH.	Rektorska konferencija BiH, visokoškolske ustanove.	2016. – 2026.

	P1.2.4.	Nastaviti istraživanje utjecaja postojeće pravne regulative (pravnih propisa) na provedbu strategija, politika, izvješća i zakona o visokom obrazovanju u BiH, koje provode visokoškolske ustanove u BiH i nadležna tijela na svim razinama, ishodi kojeg istraživanja će dati smjernice o tome kako na najbolji način unaprijediti /modernizirati buduće studije i strategije; te učiniti javno dostupnim strateške dokumente VŠU i nadležnih obrazovnih vlasti.	Nadležne obrazovne vlasti, visokoškolske ustanove, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, rektorske konferencije.	2016. – 2026.
P1.	P1.3.	Osiguranje kvalitete		
DOBRO UPRAVLJANJE I MENADŽMENT	P1.3.1.	Unaprijediti mehanizme i dosljedno provesti principe i standarde osiguranja kvalitete na svim VŠU.	Visokoškolske ustanove, Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete BiH i Agencija za akreditaciju visokoškolskih ustanova RS, nadležne obrazovne vlasti.	2016. – 2026.
	P1.3.2.	Uspostaviti preduvjete i provesti učinkovit, transparentan i pristupačan proces akreditiranja za studijske programe visokog obrazovanja utemeljen na realnoj procjeni troškova i koristi.	Agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, nadležne obrazovne vlasti, visokoškolske ustanove.	2016. – 2026.
	P1.3.3.	Ocijeniti utjecaj prvog kruga institucionalne akreditacije VŠU u BiH na kvalitet, relevantnost i učinkovitost. Osigurati analize u područja visokog obrazovanja koje će izrađivati HEA i nadležne	Agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, visokoškolske ustanove, povjerenstva stručnjaka, nadležne obrazovne vlasti.	2016. – 2026.

		obrazovne vlasti na temelju stečenih iskustava o procesu akreditacije kako bi se strateški pristupi zasnivali na relevantnim informacijama.		
	P1.3.4.	Analizirati važeće zakonodavstvo sa aspekta usuglašenosti odredbi o postupku akreditacije sa zahtjevima Europskih standarda i smjernica za osiguranje kvalitete u Europskom prostoru visokog obrazovanja (ESG).	Nadležne obrazovne vlasti, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH.	2016. – 2026.
	P1.3.5.	Preporučiti obrazovnim vlastima razmatranje opcije uvođenja obvezne periodične akreditacije, pojasniti posljedice nedodjeljivanja akreditacije.	Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete, nadležne obrazovne vlasti, visokoškolske ustanove.	2016. – 2026.
P1.	P1.4.	Znanstvenoistraživački rad		
DOBRO UPRAVLJANJE I MENADŽMENT	P1.4.1.	Usaglasiti sektorska prioritetna područja za razvoj znanstveno-istraživačkog rada na VŠU sa naznakom preferencije prioritetnih istraživačkih područja koja će se financirati, te uspostaviti institucionalne planove razvoja u tom pogledu.	Visokoškolske ustanove, nadležna ministarstva.	2016. – 2026.
	P1.4.2.	Donijeti zakone o znanstvenoistraživačkom radu tamo gdje ih nema.	Nadležna izvršna i zakonodavna vlast.	2016. – 2026.
	P1.4.3.	Povećati investicije za znanstvenoistraživački rad; dodijeliti posebne stavke proračuna za potporu znanstvenoistraživačkom radu na svim javnim VŠU, npr. financiranje za publikacije, pristup elektronskim časopisima, kofinanciranje međunarodne suradnje i umrežavanja, inovacija	Visokoškolske ustanove, nadležna izvršna i zakonodavna vlast.	2016. – 2026.

		istraživačkog rada vezanih za Obzor 2020, nabave ICT opreme i novih laboratorija na svim javnim VŠU.		
	P1.4.4.	Uspostaviti adakvatne programe za usavršavanje akademskog osoblja na institucijskoj razini, razmotriti provođenje stručnog usavršavanja osoblja na razini sektora, te osigurati potrebne resurse za to.	Visokoškolske ustanove, nadležne obrazovne vlasti.	2016. – 2026.
	P1.4.5.	Sukladno Strategiji mobilnosti EHEA 2020 „Mobilnost za bolje učenje“ izraditi dokumente o mobilnosti.	Agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, visokoškolske ustanove, nadležne obrazovne vlasti.	2016. – 2026.
	P1.4.6.	Osigurati mogućnosti stjecanja doktorskih zvanja i kroz znanstvenoistraživački rad, transfer znanja gospodarstvu i praksi, a ne samo putem pohađanja nastave na III ciklusu studija; unaprijediti suradnju između VŠU i industrije u istraživanju.	Nadležne obrazovne vlasti, rektorske konferencije, sve visokoškolske ustanove, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, ministarstva rada i zapošljavanja, lokalne vlasti, ministarstva financija, studentske organizacije i unije, zajedničkim djelovanjem.	2016. – 2026.
P2.		RESURSI		
RESURSI	P2.1.	Uvesti sustave financiranja visokog obrazovanja zasnovane na uspješnosti u postizanju ciljeva; socijalnoj dimenziji visokog obrazovanja; potrebi povećanja financijske autonomije VŠU; zagaraniranosti osnovnih troškova rada, adekvatnosti i blagovremenosti u plaćanju osoblja; osiguranosti dovoljnih i pouzdanih javnih	Nadležna ministarstva iz područja obrazovanja, financija, rada i zapošljavanja, visokoškolske ustanove, rektorske konferencije, sve visokoškolske ustanove, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i	2016. – 2026.

	<p>sredstava bez nadomještanja dopunskim sredstvima koje ostvare VŠU; strategijama razvoja ljudskih resursa na svim VŠU, uključujući i učenje stranih jezika; dogovorenim prioritetima za financiranje visokog obrazovanja prema strateškim ciljevima; poticajima VŠU za uspostavu partnerstva i stimulaciju donacija; identifikaciji razloga odustajanja od studija i dugih razdoblja za završetak studija, te praćenju zapošljavanja svršenih studenata.</p>	<p>unije, lokalne vlasti, zajedničkim djelovanjem.</p>	
P2.2.	<p>Uvesti ili povećati udio javnog proračuna koji se izdvaja za visoko obrazovanje; dugoročno projicirati ciljani procenat BDP za visoko obrazovanje putem kombinacije javnih sredstava i privatnih doprinosa; razmotriti uvođenje zajedničkih principa za raspodjelu proračunskih sredstava koje koriste integrirana sveučilišta u Europi.¹¹</p>	<p>Nadležne obrazovne i zakonodavne vlasti, visokoškolske ustanove.</p>	<p>2016. – 2026.</p>
P2.3.	<p>Odrediti potrebne aktivnosti i vremenski okvir za postizanje reforme financiranja visokog obrazovanja u BiH u tri faze (analiza prikupljenih podataka, odluka o metodologiji financiranja, implementacija sa definiranim odgovornostima i vremenskim okvirom); putem koordinacije odrediti kako novi sustav provesti u praksi.</p>	<p>Nadležne obrazovne i zakonodavne vlasti, visokoškolske ustanove.</p>	<p>2016. – 2026.</p>

¹¹ EU IPA projekt „Reforma financiranja visokog obrazovanja u BiH“;

	P2.4.	Odrediti prioritete za financiranje visokog obrazovanja u BiH prema strateškim ciljevima; uspostaviti fondove za razvoj visokog obrazovanja u BiH od strane nadležnih obrazovnih vlasti sa osnovnim ciljem da podrže dogovorene prioritete za razvoj visokog obrazovanja. ¹²	Nadležne obrazovne i zakonodavne vlasti, visokoškolske ustanove.	2016. – 2026.
	P2.5.	Uvesti informacijske sustave od strane nadležnih obrazovnih vlasti u entitetima, kantonima, Brčko distriktu BiH i VŠU koji će služiti internom upravljanju visokoškolskim ustanovama, statistici na razini područja, kao i za potrebe pružanja informacija EUROSTAT-u i EUROSTUDENT-u, itd.	Agencija i zavodi za statistiku, nadležne obrazovne vlasti, visokoškolske ustanove.	2016. – 2026.
	P2.6.	Uspostaviti redovit dijalog VŠU i vlasti na temu reforme financiranja visokog obrazovanja pri čemu bi ministarstva obrazovanja trebala imati aktivniju ulogu u smislu zagovaranja kod financijskih vlasti.	Nadležna ministarstva, visokoškolske ustanove, rektorske konferencije u BiH.	2016. – 2026.
	P2.7.	Unaprijediti kapacitete za liderstvo, upravljanje i administraciju na razini nadležnih obrazovnih vlasti i osigurati više kontinuiteta u pogledu osoblja.	Nadležne obrazovne vlasti.	2016. – 2026.
P3.		POVEZANOST TRŽIŠTA RADA I VISOKOG OBRAZOVANJA		

¹² EU IPA projekt „Reforma financiranja visokog obrazovanja u BiH“;

POVEZANOST TRŽIŠTA RADA I VISOKOG OBRAZOVANJA	P3.1.	Modernizirati postojeće i povećati broj studijskih programa za kvalifikacije koje se traže na tržištu rada; izraditi savjete o karijeri i javno promovirati informacije kao stimulans na upis za tražene kvalifikacije; osigurati stipendije za deficitarne studijske programe; ograničiti broj studenata na programima gdje je došlo do hiperprodukcije kadra; jasno definirati ciljeve koje VŠU trebaju realizirati u odnosu na tržište rada, kao i indikatore postignuća; harmonizirati nova zvanja kako bi se mogla bez problema koristiti na cijelom teritoriju BiH.	Nadležne obrazovne vlasti, ministarstva rada i zapošljavanja, ministarstva financija, rektorske konferencije, sve visokoškolske ustanove, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, lokalne vlasti, šira javnost zajedničkim djelovanjem.	2016. – 2026.
	P3.2.	Uspostaviti konsultativne konzorcije na svim VŠU (poslodavci, zavodi za zapošljavanje, gospodarske komore, dr) kako bi koordinirali svoje strateške ciljeve.	Nadležne obrazovne vlasti, ministarstva rada i zapošljavanja, ministarstva financija, rektorske konferencije, sve visokoškolske ustanove, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, lokalne vlasti, šira javnost.	2016. – 2026.
	P3.3.	Istraživačkom radu i inovacijama na VŠU dati visok prioritet - što treba biti podržano od vlada - te fokusirati inovacije na prioriteta područja (nove industrije, Obzor 2020, itd); značajno povećati razinu prakse i primjene naučenog, posebno u programima vezanim za struke i industriju, koristeći pri tome i iskustva stručnjaka iz gospodarstva kao predavača; izgraditi programe cijeloživotnog učenja na svim VŠU koji uključuju i	Visokoškolske ustanove, nadležna ministarstva, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, ministarstva rada i zapošljavanja, lokalne vlasti, ministarstva financija.	2016. – 2026.

		stručno usavršavanje.		
	P3.4.	Unaprijediti zakonodavstvo i praksu u području priznavanja visokoškolskih kvalifikacija u svrhu zapošljavanja; inicirati rješavanje problema zlouporabe neplaćenog privremenog rada, mita i korupcije pri zapošljavanju; inicirati i izraditi propise za jednake mogućnosti pri zapošljavanju.	Centar za informiranje i priznavanje dokumenta iz područja visokog obrazovanja, nadležna ministarstva, zavodi za zapošljavanje, visokoškolske ustanove.	2016. – 2026.
	P3.5.	U javnim proračunima predvidjeti stavke za financiranje svršenih studenata – poduzetnika; izraditi programe za stjecanje iskustva u inozemstvu za svršene studente u područja rasta i inovacija uz uvjet da se vrate i primijene svoja znanja u BiH.	Nadležne izvršne i zakonodavne vlasti, agencije za zapošljavanje, visokoškolske ustanove, alumni asocijacije/organizacije, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, poslodavci.	2016. – 2026.
P4.		STANDARDI KVALIFIKACIJA		
STANDARDI KVALIFIKACIJA	P4.1.	Implementirati Akcijski plan za izradu i provedbu Kvalifikacijskog okvira u BiH za razdoblje 2014-2020; koristiti Priručnik za daljnji razvoj i uporabu standarda kvalifikacija i zanimanja u BiH ¹³ , Vodič o stjecanju i korištenju akademskih i znanstvenih zvanja u BiH, Vodič dobre prakse za izradu nastavnih planova i programa; uvesti praksu kontinuiranog stručnog usavršavanja akademskog i administrativnog osoblja na VŠU.	Sektorska vijeća, visokoškolske ustanove, agencije iz područja obrazovanja u BiH, nadležna ministarstva, profesionalne udruge, komore, projekti i škole, Konferencija ministara obrazovanja u BiH.	2016. – 2026.
	P4.2.	Predvidjeti posebnu proračunsku stavku za	Nadležne obrazovne vlasti, rektorske konferencije,	2016. – 2026.

¹³Zajednički projekat EU i VE „Strateški razvoj visokog obrazovanja i standarda kvalifikacija“ (2013-2015)

	inovacije nastavnih planova i programa na javnim VŠU; uspostaviti mehanizme za konsultacije sa studentima i subjektima poslovnog okruženja o izradi programa i pratiti realizaciju promjena; osigurati potporu nadležnih obrazovnih vlasti i Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta BiH i Agencije za akreditaciju visokoškolskih ustanova RS u primjeni kriterija i standarda za izradu i odobravanje studijskih programa i njihovo mjesto u procesu internog osiguranja kvalitete;	agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, ministarstva rada i zapošljavanja, lokalne vlasti, ministarstva financija, šira javnost, zajedničkim djelovanjem.	
P4.3.	a) Osigurati da svaki studijski program bude osmišljen sa dva izlaza – za tržište i za nastavak obrazovanja.	Nadležne obrazovne vlasti, rektorske konferencije, sve visokoškolske ustanove, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, ministarstva rada i zapošljavanja, lokalne vlasti, ministarstva financija, šira javnost, zajedničkim djelovanjem.	2016 – 2026.
	b) Identificirati srednjoročne i dugoročne efekte primjene revidiranih nastavnih planova i programa za akademske strukture, resurse, proces osiguranja kvalitete i dugoročnu infrastrukturu.	Nadležne obrazovne vlasti, rektorske konferencije, sve visokoškolske ustanove, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, ministarstva rada i zapošljavanja, lokalne vlasti, ministarstva financija, šira javnost, zajedničkim djelovanjem.	2016. – 2026.
P4.4.	Unaprijediti zakonodavstvo i praksu u područja priznavanja kvalifikacija u svrhu zapošljavanja ili	Centar za informiranje i priznavanje dokumenta iz područja visokog obrazovanja, visokoškolske	2016. – 2026.

		nastavka školovanja.	ustanove, nadležna ministarstva, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije.	
	P4.5.	Uspostaviti standarde kvalifikacija sukladno Osnovama kvalifikacijskog okvira u BiH i Akcijskom planu za izradu i provedbu Kvalifikacijskog okvira u BiH za razdoblje 2014-2020.	Visokoškolske ustanove, agencije iz područja obrazovanja u BiH, nadležna ministarstva, profesionalne udruge, komore, projekti i škole.	2016 – 2026.
P5.		STUDENTSKO ISKUSTVO		
STUDENTSKO ISKUSTVO	P5.1.	Postaviti ciljeve o jednakosti pristupa visokom obrazovanju pripadnika ciljnih skupina; dodijeliti posebnu stavku proračuna za VŠU sa ciljem osiguravanja stipendija za njih (npr. prilagođeni nastavni plan i program za ove skupine).	Visokoškolske ustanove, nadležna ministarstva, studentske organizacije i unije, organizacije/udruge pripadnika ciljnih skupina.	2016 – 2026.
	P5.2.	Povećati obuhvat visokim obrazovanjem; uvesti i/ili povećati sufinanciranje troškova studija na II i III ciklusu; uspostaviti odgovarajući omjer broja studenata i profesora; osigurati kvalificiranost i redovito izvršavanje obveza akademskog i drugog osoblja; uvesti moderne načine podučavanja usmjerene na studenta i unaprijediti kvalitetu nastave i mjeriti zadovoljstvo studenata; uspostaviti transparentne žalbene procedure; konstruktivno odgovarati na nezadovoljstvo studenata; ugraditi poduzetničke vještine u nastavne planove i programe; unaprijediti efikasnost ishoda VŠU, uključujući dužinu studiranja i zapošljivost svršenih studenata;	Visokoškolske ustanove, nadležna ministarstva, studentske organizacije i unije.	2016 - 2026.

		uspostaviti središnju evidenciju na VŠU i kod nadležnih obrazovnih vlasti koja će obuhvatiti stope ispisa, prelaska u druge institucije i dužine studiranja.		
	P5.3.	U proračunima dodijeliti stavku za financiranje sportskih i drugih aktivnosti studenata i za uspostavljanje programa za potporu studentima u svim aspektima studentskog života; izraditi program društvenog angažmana u zajednici koji nosi ECTS bodove; razmotriti organizaciju smještaja pod okriljem VŠU; smanjiti troškove za studente i uvesti sustav grantova i/ili kredita, vaučera.	Visokoškolske ustanove, nadležna ministarstva, studentske organizacije i unije.	2016 - 2026.
	P5.4.	Analizirati rad studentskih organizacija (posebnu pažnju obratiti na neovisnost u radu i trajanje mandata rukovodstva studentskih organizacija); osigurati stavku u proračunu VŠU za rad studentskih organizacija; unaprijediti saradnju studentskih organizacija u BiH, razmotriti mogućnost osnivanja studentske asocijacije na nivou FBiH; izraditi kampanju nulte tolerancije i procedure u slučaju zastrašivanja i korupcije u visokom obrazovanju; pozvati Europsku studentsku uniju da provede studiju izvodljivosti o suradnji sa studentskim organizacijama u BiH.	Studentske organizacije i unije, visokoškolske ustanove, Europska studentska unija (ESU), nadležna ministarstva.	2016 – 2026.
P6.		INTERNACIONALIZACIJA		

INTERNACIONALIZACIJA	P6.1.	Dodijeliti stavku proračuna za potporu internacionalizaciji na VŠU; dodijeliti stavke proračuna namijenjene međunarodnom umrežavanju, posebice istraživačkom (međunarodne konferencije, seminari, gostujući profesori i dr), kao i prijavljivanje na međunarodne projekte (održavanje veza sa partnerima, početno financiranje, itd).	Nadležna ministarstva, visokoškolske ustanove, studentske organizacije i unije.	
	P6.2.	Unaprijediti regionalnu i prekograničnu suradnju putem zajedničkih prijava i sudjelovanje na projektima; aktivno podržavati međunarodnu mobilnosti osoblja VŠU i to dovesti u vezu sa napredovanjem u karijeri; podržati izradu studijskih programa na stranim jezicima; podržavati međunarodnu mobilnost studenata; stvarati uvjete za smještajne i druge infrastrukturne kapacitete za međunarodnu razmjenu; osigurati obuku iz stranih jezika osoblju na VŠU, te omogućiti učenje zvaničnih jezika u BiH gostujućem osoblju; kadrovski i finansijski osnažiti kapacitete službi za međunarodnu saradnju na VŠU; stvoriti zakonske i druge uvjete za razvoj programa za stjecanje zajedničkih diploma (joint degree); izraditi programe i (su)financirati stjecanje iskustva u inozemstvu za svršene studente u područjima rasta i inovacija, uz uvjet da se vrate i primijene svoja znanja u BiH.	Nadležna ministarstva, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, visokoškolske ustanove, studentske organizacije i unije.	2016 - 2026.

	P6.3.	Putem programa obuke osigurati da svi akteri u visokom obrazovanju razumiju razvoj Bolonjskog procesa i ispravno ga provode, posebice u pogledu pedagogije, kvalitete i akreditacije; promijeniti fokus internacionalizacije – mobilnost mora biti dvosmjerna; stvoriti povoljan normativni ambijent za priznavanje razdoblja mobilnosti svih vrsta na VŠU u inozemstvu; uz diplomu obvezno izdavati i dodatak diplomi na svim VŠU bez posebne naknade; uspostaviti udruge svršenih studenata (Alumni) na svim VŠU.	Nadležne obrazovne vlasti, visokoškolske ustanove, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, BiH predstavnici u Bolonja skupini (BFUG), HERE eksperti, studentske organizacije i unije, ured ERASMUS +	2016 – 2026.
P7.		STATISTIKA		
STATISTIKA	P7.1.	Unaprijediti prikupljanje, dostupnost i kvalitetu podataka relevantnih za ciljeve politika visokog obrazovanja.	Agencija i zavodi za statistiku u BiH, nadležne obrazovne vlasti, visokoškolske ustanove, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, ministarstva rada i zapošljavanja, lokalne vlasti, ministarstva financija, šira javnost, zajedničkim djelovanjem.	2016 – 2026.
	P7.2.	Razviti i uspostaviti statističke sustave kod nadležnih obrazovnih vlasti u entitetima, kantonima i Brčko distriktu BiH te na VŠU, koji mogu odgovoriti međunarodnim zahtjevima (EUROSTAT-a, EUROSTUDENT-a, EURYDICE, i dr).	Nadležne obrazovne vlasti, agencije i zavodi za statistiku, visokoškolske ustanove, agencije iz područja visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, ministarstva rada i zapošljavanja, lokalne vlasti, ministarstva financija, šira javnost.	2016 – 2026.

